

Harri Rauhaniemi

MANDALA-PROJEKTI

Mandala välineenä kuvataidetyöskentelyssä

Kuvataiteen koulutusohjelma YAMK

2017

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

MANDALA -PROJEKTI Mandala välineenä kuvataidetyöskentelyssä

Rauhaniemi, Harri

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma YAMK

helmikuu 2017

Ohjaaja: Hautala, Päivi-Maria

Sivumäärä: 45

Liitteitä: 2

Asiasanat: kasvu, kehitys, kuvataide, lapset, mandala

Abstrakti

Tämän master-tutkinnon tekijä on toiminut 20 vuotta kuvataiteilijana. Matkan varrella hän on täydentänyt koulutustaan (post graduate dip. in art therapy, ammattiopettajan tutkinto) ja järjestänyt useita näyttelyitä, joissa on mukana maalauksia, veistoksia ja installaatioita ja nykyisin myös tietokonegrafiikkaa. Tekijä kiinnostui mandalamaalauksista ja halusi soveltaa niiden tekemisen prosessia kuvataideopetuksessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka mandalamaalausprosessi edesauttaa lapsen kasvua ja kehitystä ja mitkä ovat sen hyödyt kuvataidekoulun opetusta ja opetussuunnitelmaa edelleen kehitettäessä. Kehittämishankkeessa käytettiin laadullisen tutkimuksen dialogista menetelmää ja aineiston analyysissä fenomenologisen tutkimusperinteeseen liittyvää reflektiota mm. kuvataidekasvatukseen liittyvää kirjallisuutta hyödyntäen. Ihmiskäsityksen perustana on Lauri Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian filosofia. Tutkimusaineisto toi esiin lasten kokemusmaailmaan liittyviä tärkeitä osatekijöitä, joista muodostuu lapsen projektin situationaalinen kokemusmaailma. Myös kuvataidekoulun opettajat tekivät tutkimuksen edetessä oman mandalansa. Opettajien mandalaproessin aineiston keruuseen käytettiin kyselykaavaketta koska he työskentelivät eri työpisteissä eikä kehittämishankkeen tekijällä ollut mahdollisuutta havainnoida heidän työskentelyprosessiaan. Analysoidun aineiston pohjalta päädyttiin johtopäätökseen että mandalatyöskentelyn myötä ymmärrys lasten maailmankuvaa kohtaan lisääntyy ja lapsen ja opettajan välinen suhde syvenee ja lujittuu. Oman mandalan tehtyään opettajat ymmärsivät paremmin mandalatyöskentelyn problematiikkaa. Tämän kehittämishankkeen tutkimuksellisen osuuden myötä tekijä vakuuttui, että mandalamaalaus menetelmänä puolustaa paikkaansa tärkeänä osa-alueena kuvataidekoulun opetussisällöissä ja sitä voidaan hyödyntää edelleen eri-ikäisten lasten kuvataidekasvatuksessa. Tämä kehittämishanke on edistänyt tekijän oppimista ja havaintotaitoja. Hanke on vienyt eteenpäin taiteilijan omaa taiteellista työskentelyä ja hänen ammatti-identiteettinsä kuvataiteilijana, opettajana ja ohjaajana vahvistui tämän kehittämishankkeen kautta. Taiteilijan omat mandalateokset olivat julkisesti esillä oppilaiden ja opettajien yhteisessä näyttelyssä ja siten yhdistyivät tähän yhteisölliseen taideprojektiin.

MANDALA -PROJECT Mandala as means in making visual art

Rauhaniemi, Harri

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Master of Fine Arts

February 2017

Supervisor: Hautala, Päivi-Maria

Number of pages: 45

Appendices: 2

Keywords: growth, development, visual art, children, mandala

Abstract

The author, who is Master's Degree student, has worked for over 20 years as a visual artist. During these years he had been studied more art and education (Post graduate diploma in art therapy, degree of professional visual arts teacher) and had been involved in various art exhibitions showing own paintings, sculptures and installations. Today he also works with computer, preparing graphics. When he worked as a children's visual arts teacher he got interested in the mandala paintings and wanted to implement the process of making them in the visual arts education. The purpose of the development project was to find out how the process of the mandala painting conveys the growth and the development of the children and what are its benefits when developing the teaching methods and the curriculum. In this development project the dialogical method of the qualitative research was used, and in the analysis of the material was used the reflection related to the phenomenological research tradition, eg. utilising literature in the visual arts. His idea of man was based on the existentialistic phenomenology (philosophy) by Lauri Rauhala.

The development project presents important factors connected to the children's world of experience. These factors formed the situational world of experience of a child. Also the visual arts school teachers created a mandala of their own as the development project progressed. A questionnaire was used to analyze the teachers' mandala process as they worked in the individual work stations to make it impossible for writer to observe the work process. Based on the material, he reached a conclusion that the comprehension towards the worldview of the children increases, and the relationship between a child and a teacher deepens and gets firmer. Also the teachers understand the problematic analysis of the mandala working method once they created a mandala themselves. Through this development project the author became convinced that the mandala painting process advocates an important part in the visual arts school syllabus, and it can be utilised in the visual arts education for children of all ages. This development project has expanded the author's own learning and perception. The project has also developed his artistic expression. The author's identity as a visual artist, teacher and counselor was strengthened through this project.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5
2. TUTKIMUSKYSYMYYS JA MENETELMÄ.....	6
2.1 Dialogisuus.....	7
2.2 Reflektio.....	8
2.3 Ihmiskäsitykseni.....	10
3. TAITEEN ULOTTUVUUDET JA MANDALATYÖSKENTELEY.....	11
3.1 Mikä on mandala.....	12
3.2 Mandala välineenä työskentelyssä.....	14
3.3 Mihin suuntaan – oma työskentely ja mandalat.....	14
4. IKÄKAUDET JA LAPSEN KUVALLINEN ILMAISU.....	17
5. MANDALAN TYÖSTÄMINEN LAPSIRYHMÄSSÄ.....	19
5.1 Oman mandalan työstämisen prosessi.....	27
5.2 Opettajien mandalat.....	29
5.3 Mandalat kirjaston aulassa.....	31
6. REFLEKTIOTA MANDALATYÖSKENTELESTÄ.....	33
6.1 Vastoinkäymisiä, kritiikkiä ja onnistumisia.....	35
6.2 Oma kosmos.....	38
7. YHTEENVETOA.....	41
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Taiteellisessa työskentelyssäni minua on mandala -teema kiehtonut jo useita vuosia. En kuitenkaan ole tehnyt mandalaa noudattaen jungilaisen koulukunnan näkemyksiä, enkä liioin missään yksittäisessä etnisessä kontekstissa. Enemmänkin olen käyttänyt mandalaa omien ideakokonaisuuksien ilmentymänä teoksissani Ley lines 1–2. Näissä teoksissa olen käyttänyt pyöreitä mandalamaisia muotoja. Toimin Petäjä-opistolla Pisama-kuvataidekoulussa lasten ja nuorten opettajana. Kuvataidekoulussa annetaan taiteen perusopetusta ja opintoja ohjaa Opetushallituksen määrittelemät opetussuunnitelman perusteet. Pohdin, kuinka voisin tehdä sellaisen taideopetuksen kehittämishankkeen, joka hyödyttäisi sekä työyhteisöäni että myös omaa ammatillista kasvuani.

Lasten kuvataidekoulun opetusta ajatellen pohdin, että mandalan tekeminen voisi olla myös hyvä keino tutustua nuorten ja lasten maailmankuvaan sekä yleensäkin heille tärkeisiin asioihin. Näin voisin ehkä porautua pintaa syvemmälle heidän kokemusmaailmaansa. Tapaamiskertoja oli seitsemän. Mandalaan liittyy aina väistämättömästi tarinallisuus eli narratiivisuus. Tarinan lähtökohtana on lasten omat kertomukset suhteista ympäröivään maailmaan ja läheisiin. Tavoitteeksi asetin sen, että lapsen elämysmaailma avautuisi paremmin, kun asioita ja tapahtumia voidaan konkretisoida kuvallisilla ja sanallisilla keinoilla. Tapaamiskertoja oli seitsemän. Keskeisenä sisältönä kehittämistyössäni ovat taiteen keinoin päästä näkemään ja kuulemaan lasten tarinoita. Tällaisien ajatusten siivittämänä aloin suunnitella kehittämishankettani lasten parissa.

Aineiston keruussa ja sen analysoinnissa on laadullisen tutkimuksen piirteitä ja vuorovaikutuksessa olen käyttänyt myös dialogista menetelmää. Lasten kertomat asiat olen merkinnyt kursivoiden, ja olen koodannut heidän nimensä yksityisyyden suojaamiseksi seuraavasti: lapsi 1 = L1, lapsi 2 = L2, ... lapsi 7 = L7. Olen sitoutunut myös fenomenologian menetelmiin. Kehittämishankkeessani keskeisellä sijalla on se fenomenologinen perusidea, jonka mukaan pyritään mahdollisimman suoraan ja välittömään yhteyteen todellisuuden kanssa ja ollaan myös kiinnostuneita eletystä

koetusta maailmasta. Tämän menetelmän kautta pyrin ennakkoluulottomaan havainnoimiseen.

Opinnäytetyöni raportti on kuvataiteilijan YAMK lopputyö SAMK:ssa. Raporttiini olen tiivistänyt päätelmäni kehittämishankkeen aikana esille nousseista kysymyksistä ja havainnoista. Tämänhetkinen kuvataiteellinen työskentelyni jatkaa yhä muokkautumistaan lähtökohtanaan mandala, siitä etäännyen ja uusia muotoja saaden. Projektissa tulee esiin sekä teoksia, joita olen tehnyt jo opintojen alkuvaiheessa, teos, jolla osallistun lasten ja opettajien näyttelyyn että esittely tämän hetkisestä työskentelystä. Mandaloista kumpuava sommitteluperiaate on vahvasti vaikuttanut omien töitteni sommitteluun. Kuvan keskiöön sijoittuvat tärkeimmät elementit teoksissani. Liike ja jatkuvuus sijoittuu enemmänkin teosten reunoille. Kuvissani rakenteellisesti tärkeänä tekijänä on myös pyöreä muoto.

2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄ

Halusin saada vastauksia kysymykseeni, voiko mandala-työskentelystä olla hyötyä 7–11 -vuotiaiden lasten kuvataideopetuksessa. Minua kiinnosti erityisesti se, saataisiko tällaisen kuvatyöskentelyn avulla päästä hieman perinteistä kuvataideopetusta paremmin hahmottamaan lasten maailmaa ja tunteja. Ajattelin myös, että jos kyseinen prosessi toimii hyvin dialogisena taidekasvatusmenetelmänä niin sitä voi jatkossa hyödyntää myös uusien lapsiryhmien parissa uutena testattuna toimintamallina.

Koska mandala-työskentely olisi usean kokoontumiskerran mittainen prosessi, mietin myös sitä, kuinka pitkäjännitteisesti ryhmän lapset jaksavat tehdä mandalaansa keskittyneesti ja kyllästymättä loppuun asti. Tiedostin, että mandala-projektin etuna oli myös se, että sen voi nivoa saumattomasti, luonnollisena osana muuhun taidekasvatukseen, sekä opettajan ja lasten väliseen dialogiin.

Olen käyttänyt tutkimuksellisenä tiedonkeruumenetelmänä dialogista menetelmää sekä havainnointia. Havainnointitilanteessa ja dialogissa oppilaan kanssa on tärkeätä pyrkiä unohtamaan omat ennakkokäsityksensä, ja antautua tilanteelle avoimena. Kiireetön tunnelma on tärkeä prosessin aikana. Mandalan tekemisen havainnoinnissa on vaiheita esim. luonnostelu, joka on sellaista havaittavan hiljaista ajattelua, jota on vaikea pukea sanoiksi. Välillä taas syntyy hyvinkin vilkasta dialogia, josta saa hyvää tutkimusaineistoa. Kehittämishanketta varten olen hankkinut huoltajien luvat lasten piirrosten ja tutkimustulosten julkistamista varten.

Menetelmän käyttökelpoisuudesta opettajien osallistuminen ei antanut lisätietoa, mutta se ei ollut varsinainen päätarkoitukseni, vaan lähinnä tutustuttaa opettajia mandalaan mahdollisena välineenä taidekasvatuksessa lasten kanssa. Opettajien mandala-työskentelyyn liittyvien vaiheiden kartoittamiseksi olin laatinut heille kyselykaavakkeen (liite 1), jolla hankin tietoa työskentelyn myötä kumpuavista kokemuksista ja tuntemuksista. Teen myös itse mandalan ja analysoin subjektiivisesti oman mandalan tekemiseni merkitykset ja vaiheet.

2.1 Dialogisuus

Kasvatustieteilijä Paolo Freiren mielestä dialoginen suhde rakentuu lähtökohtaisesti oppilaiden omista kokemuksista. Hänelle dialogisuuden merkitys on suurempi kuin sen merkitys pedagogisena välineenä. Hänen mielestään dialogi kuuluu kiinteästi ihmisen toimintaan sekä demokraattiseen kasvatustyöhön. Martin Buberin (1993) mukaan dialogisuus perustuu toisen ihmisen kohtaamiseen arvokkaana yksilönä, joka edellyttää toisen erilaisuuden tunnustamista.

Jorma Lehtovaaran (1996, 38) näkemys dialogisuudesta on, että avoin dialogisuus sallii toiseuden, mutta tekninen asennoituminen ei. Hän pitää aitoutta ja rehellisyyttä lähtökohtina dialogisuudelle johon sisältyy myös itseymmärryksen toteutuminen dialogisuuden kautta. Tommi Walleniuksen (1994, 65) mukaan ihminen on lähtökohtaisesti luonteeltaan dialoginen ja ihmistä pitää tutkia dialogisin menetelmin. Dialogisuutta tulisi lähestyä vähitellen, askel askeleelta ja ilman vaikuttamista toiseen osapuoleen.

Jorma Lehtovaaran (emt.,43) näkemyksen mukaan avoimessa dialogissa ei äly ja tahto ole hallitsevina elementteinä, vaan todellisuutta ihmetellään laajasti eikä pelkästään johonkin tiettyyn seikkaan rajoittuen. Dialogisuus rakentaa pohjaa erilaisten maailmojen kohtaamiselle. Voimme siis etsiä erilaisuudesta yhteistä kieltä ja ymmärrystä, joka edesauttaa yhdessä toimimista.

Dialogisuus on mielestäni tärkeä menetelmä tutkittaessa lasten maailmankuvaa mandala-työskentelyn avulla. Mari Martin toteaa, että dialogisuuteen ei voi pakottaa, vaan sen on perustuttava vapaaehtoisuuteen. Dialogisuudessa opettaja ja oppilaat ovat yhteisen todellisuuden osia jossa toisen toimintaa ei pyritä analysoimaan erilaisten metodien avulla. Dialogisuuden painopiste on siis enemmänkin yhteisen ”ymmärryksen” löytymisessä. (2003, 77) Lasten mandala-työskentelyn aikana pyrin kuuntelemaan ja havainnoimaan lapsen omaa ”ääntä”, mutta en kuitenkaan halunnut ottaa liian analyttista ulkopuolisen roolia, koska se olisi vain herättänyt kummastusta, johtuen siitä, että tunnen useimmat ryhmän lapset jo monen vuoden ajalta. Toisin sanoen lapset eivät olisikaan antaneet minun olla pelkästään tarkkailijana, sillä dialogisuuden liitto on kehittynyt jo lukuisten aiempien kuvataideopetuksen tuntien myötä välillemme.

2.2 Reflektio

Dialogisuuden lisäksi tarvitaan myös reflektiota, jotta kokemuksista voisi vetää jottopäätöksiä ja hyödyntää niitä sitten tulevaisuudessa muiden ryhmien opetuksessa. Jorma Lehtovaara korostaa yksilön aitoa ja kokonaisvaltaista toimintaa, joka ei ole mikään erillinen osa reflektiota vaan kuuluu luonnollisena osana omakohtaiseen ja elämysvoimaiseen kokemiseen. Tällöin se on enemmänkin kokemuksen ’vainuamista’. Hänen mukaansa intuitiolle eli ”mykälle tajuamiselle” (tacit knowledge) on annettava oma tilansa. Liiallinen älyllinen reflektointi vaarantaa aidon todellisuussuhteen tavoittamisen. (Lehtovaara 1996, 40–2).

Reflektointi kuuluu kiinteänä osana hankkeeseeni. Reflektiivisyys kuuluu fenomenologiseen tutkimustraditioon, jossa tutkimuksen kohteista siirrytään pohtimaan aja-

tussisältöjä (Routila 1986, 36). Sinikka Ojasen (1998, 52) mukaan ajattelun ja toiminnan yhteistyö suhteessa toiseen ihmiseen muuttuu asiasisältöjen tutkimiseksi eli reflektioksi. Reflektion edellytyksenä ovat metakognisten kykyjen hyödyntäminen. Kehittämishankkeessani siis reflektoin ja toisaalta taas ”kuljen” mukana dialogisuudessa. Reflektiossani pohdin, olenko ollut tilanteissa kyllin avoin ja ennakkoluuloton, ja olenko havainnut uusia asioita pitkäaikaisissa oppilaissani? Olenko pystynyt olemaan vaikuttamatta lapsiin? Olenko onnistunut siinä, että olen vain antanut olla? Pyrkimykseni on ollut se, että kuuntelen, katselen, seuraan valppaasti tapahtumia ja keskusteluja vain tilanteessa ollen. Kuunteleminen on ollut tärkeämpää kuin vuoropuhelu lasten kanssa.

Omassa työskentelyssä refleктоivan toiminnan tuloksena on eräänlainen objektivoituminen. Maalatessani omaa mandalaani, ja yleensäkin maalatessani, ajan ja paikan taju saattaa kadota. Tunnen vain tuntemukseni ja kokemukseni, enkä sillä hetkellä mitenkään analysoi niitä tietoisesti. Maalaamisen jälkeen usein pohdin tekemääni kuvaa, ja syntyneitä merkityksiä. Tällöin olen ikään kuin irrottautunut refleктоimaan työskentelyäni.

Mantereen (1991, 13) mukaan yksilö tutkii maailmaa oman kokemusmaailmansa pohjalta ja avulla. Tätä edellä mainittua tapaa kokea ja tutkia maailmaa kutsutaan intenoivan subjektin käsitteeksi. Reflektioni siis edellyttää irrottautumista refleктоimaan. Merizovin (Puolimatka 1999, 173) mukaan reflektiivisyys voidaan jakaa kolmeen eri päätasoon: 1. Tarkkaillaan suhtautumistapaa ja muutosvastarintaa toiminnan eri tasoilla. 2. Suhtautumistavan tiedostaminen, eli pohditaan syitä miksi asiat koetaan tietyllä tavalla. 3. tullaan tietoisiksi käsitejärjestelmistä kokemusten taustalla ja osataan suhteuttaa ne todellisuuteen. Tähän liittyy myös myös muiden vaihtoehtoisten käsitysten ymmärtäminen.

Tutkimukseni sivuaa kasvatustieteen lisäksi myös kuvataideterapian ja taiteen menetelmiä ja ulottuvuuksia. Lapset työstävät mandalaansa ja kertovat kokemuksistaan prosessin eri vaiheissa. Prosessi tapahtuu vuorovaikutteisesti ryhmässä ja sen myötä tavoitteena itsetuntemuksen lisääntyminen. Mandala-prosessi on pitkäkestoinen pro-

jekti, joka antaa lapsille mahdollisuuden käsitellä ryhmässä itselle tärkeitä, maailmankuvaansa liittyviä asioita.

2.3 Ihmiskäsitykseni

Tutkijan toiminta on sekä mielekkäämpää että johdonmukaisempaa, jos hän on pohtinut oman ihmiskäsityksensä etukäteen ennen tutkimuksen aloittamista. Kaikki ihmisen toiminta perustuu käsitykseen siitä, mitä ihminen ontologisesti on. Tutkimuksessa pitää ottaa huomioon, että sekä tutkijana että tutkittavana on ihminen. Tämä velvoittaa tutkijaa kysymään, mitä ihminen on ja miten hän on olemassa. (Lehtovaara 1994).

Ihmiskäsityksen teoreettista perustaa hahmottaessani en voi sivuuttaa Lauri Rauhalan filosofista ihmiskäsitystä, jota kutsutaan eksistentiaalisen fenomenologian ihmiskäsitykseksi. (Rauhala 1989). Ihminen koostuu kolmesta ulottuvuudesta eli kehollisena, tajunnallisena ja oman elämänsä vallitsevaan tilanteeseen sitoutuvana, situationaalisenä olentona. Ihminen siis kokee asioita eli on tajunnallinen suhteessa ympäröivään maailmaan kehon sekä aistiensa välityksellä. Ihminen luo kokemuksilleen tulkintoja omista lähtökohdistaan. Situationaalisuuden tärkeys ihmisen olemismuotona näkyy erittäin selvänä hänen identiteettinsä muodostuksessa. Kenenkään situationaalisuus ei ole täysin samanlainen toisen kanssa, ja siksi se onkin käsitettävä aina ainutkertaiseksi. (Lehtovaara 1989).

Jokainen luo todellisuudesta omanlaisiaan tulkintoja. Rauhalan ihmiskäsitys on holistinen eli kokonaisvaltainen, koska se huomioi ihmisen elämäntilanteen eli tilanteen merkityksen. Tutustuin näihin Rauhalan ihmiskäsityksen perusteisiin jo vuosia sitten opiskellessani kuvataideterapiaa. Lukiessani lähdekirjallisuutta tähän aihealueeseen, huomasin kuinka niin pedagogisessa kuin suomalaisessa kuvataideterapiaa käsittelevässä kirjallisuudessaakin tukeudutaan vahvasti juuri Rauhalan ihmiskäsitykseen. Kuvataidekoulun lapset voivat mandala-työskentelyn ohella kommunikoida vapaasti. Heillä on mahdollisuus selkeyttää minä-käsitystään ja pohtia omia sekä muiden kertomuksia ja kommentteja. Toisen reflektoidessa omaa elämäänsä yhteisessä jakamisessa, se saattaa tuottaa tärkeän näkökulman muutoksen, joko kertojalle tai kuulijalle.

Toisen esittämä mielipide tai ajatus saa kuulijan pohtimaan omia mielipiteitään ja asenteitaan, ja näin voi syntyä uusia oivalluksia tulkinnoista ja asiayhteyksistä.

3. TAITEEN ULOTTUVUUDET JA MANDALATYÖSKENTELY

Jaana Venkula (2003, 44–48) mainitsee, että taide laajentaa ihmisyyden käsitystä ja itsetuntemusta. Hänen mukaansa taiteen vaikutuksesta ihmisen kokemuspiiri saa uutta syvyyttä samalla kun se auttaa irrottautumaan arkikokemuksesta ja näin kehittää ihmisessä luovuutta. Taide antaa mahdollisuuden syvempään ymmärtämiseen. Venkula pitää taiteen sanoin selittämättömyyttä olennaisena asiana, eli sitä ei voida kokonaan käsitteellistää. Hänen käsityksensä mukaan taide edistää myös ihmisen eettistä kasvua yleisinhimillisten arvokokemusten ja ihanteiden kautta. Venkula pitää toiminnallisuuden kautta muodostuvaa kokemusta maailmaan ja omaan itseen yleisemminkin erilaisia elämäntaitoja kehittävänä. Hän korostaa myös leikin merkitystä koko inhimillisen kulttuurin lähtökohtana. Tärkeä näkökohta Venkulan mielestä on myös se, että tekemällä ihmisen taidot vahvistuvat. Jo Aristoteles on todennut, että tekojen tekeminen muovaa ihmisen persoonaa. Tämä teoreettinen ajattelu sopii erinomaisesti myös lasten kuvataidekasvatukseen ja sitä kautta mandala-projektiimme.

Taide mahdollistaa ihmisen herkimpien ominaisuuksien käytön, se herkistää ihmistä vastaanottamaan ja tunnekokemuksillaan aistimaan asioita sekä niiden yhteyksiä. Taide vahvistaa yksilön emotionaalista puolta sekä esteettistä käsitystä ja kykyä empatiaan. Näitten edellä mainittujen seikkojen toteutuminen edellyttää kuitenkin lapsen tunteiden ja kokemusten ymmärtämistä ja arvostamista. Lapsen rohkeus ja itsetunto pääsevät rohkaisevan ja arvostavan suhtautumistavan kautta kehittymään. Itsenäinen ajattelu ja luottamus omiin aistitulkitointeihin kasvaa tasavertaisessa vuorovaikutussuhteessa aikuisen kanssa. Lapselle tulee antaa vastuuta ja mahdollisuus omaan päätöksentekoon. (Hakkola ym. 1991, 10–11).

Omassa opetustyössäni lasten kanssa olen nämä asiat pyrkinyt huomioimaan niin, että valmiiden vastausten sijaan olen pyrkinyt herättämään kysymyksillä lapsen omaa ajattelua. Mandala-projektissa lapset joutuivat itse työstämään niitä asioita, mitkä ovat heille tärkeitä ja pukemaan ne kuvallisen ilmaisun muotoon. Taiteellisessa toteutuksessa he ovat itse saaneet valita värit ja välineet. Vuorovaikutussuhteessa muihin lapsiin ja opettajaan he ovat kuvanneet omaa elämisen ja olemisen piiriä sekä elämän kiertokulkua ja eritoten itselle merkityksellisiä asioita. Mandala-työskentelyn eteneminen edellä mainittujen näkökohtien valossa oli onnistunut prosessi, joka näkemykseni mukaan selkeytti lapsen maailmankuvaa ja omaa suhdetta ympäristöön. Myös Daniela Seeskarin (Seeskari 2004, 29) mukaan pedagogiikalla on suuri merkitys lapsen tunne-elämän kehityksessä, kuten suhteessa luontoon sekä oman tahdon kasvuun. Hän pitää pedagogista lähestymistapaa sekä siihen liittyen taiteellisia yhteistyöprojekteja tärkeänä lapsen sosiaalisten taitojen kehitykselle. Taide luo hänen mukaansa lapselle mahdollisuuden oman luovan ilmaisun sekä itsereflektion kasvuun. (Seeskari 2004, 29).

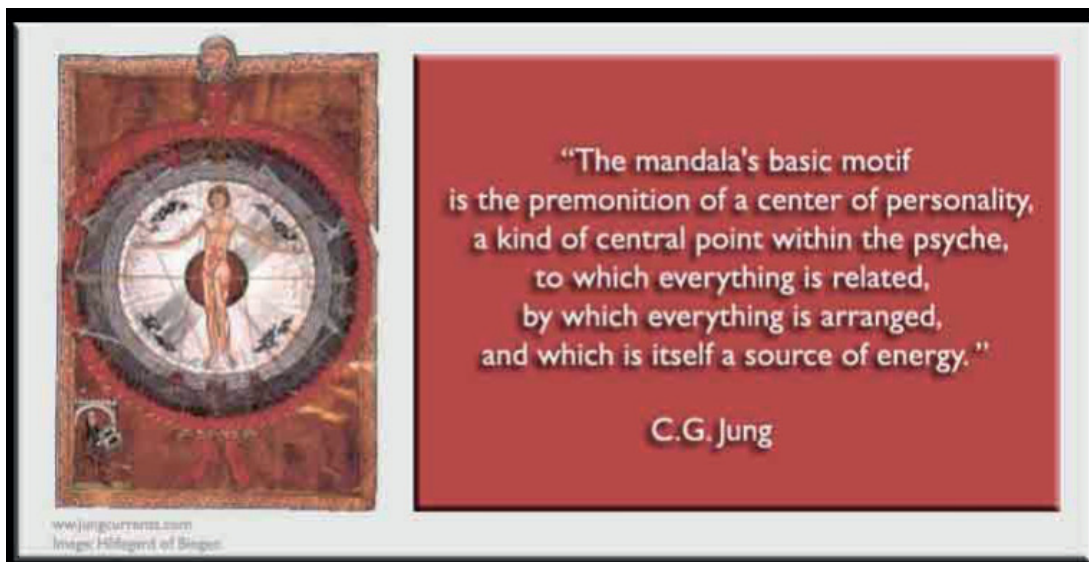
3.1 Mikä on mandala

Jungilaisessa psykologiassa ympyrä ja kiekko kuvaavat psyykeä ja liittyvät ihmisen sielunelämän rakenteeseen (Väätti 2012, 47). Ympyrä on kuin kreikkalaisen mytologian häntäänsä nielevä käärme, jatkuvuuden symboli. Mandala on ympyrän muotoon kiteytyvä kuvio, joka kuvaa kosmosta symbolisessa merkityksessä. Mandala -sana on alun perin lähtöisin sanskritin kielestä ja merkitsee keskusta, ympyrän muotoa tai yhteyttä. Mandalat ovat yleisiä monissa kulttuureissa. Buddhalaiset, hindien ja intiaanien mandalat mainittakoon tunnetuimpina. Myös kristillisessä perinteessä goottilaisten kirkkojen ruusuikkunat ovat hyvä esimerkki mandalan toteutuksesta. Mandala-symboliikkaa esiintyy usein meditaation harjoittamisen yhteydessä ja valaistumisen käsitteeseen liitettynä.

[<http://artof4elements.com/entry/105/mandala-meaning>]

Kokemukseni mukaan useimmilla tapaamillani ihmisillä on jonkinlainen esiymmärrys siitä, mikä on mandala. Monet tuntevat suuren suosion saavuttaneet aikuisten mandala-aiheiset värityskirjat. Suosiossa on myös virkatut mandalapeitteet, joita myös lähipiirissäni valmistetaan innolla. Netistä löytyy runsain mitoin ohjeita. [<https://punomnnpn.fi/tekniikat/virkkaus-tekniikat/palavirkkaus/virkkaa-mandala/>]. Aikamme suhde mandaloiden merkitykseen vaikuttaa hyvin pinnalliselta, vähän samanlaiselta kuin suhde viikkolehtien horoskooppipalstoihin. Kuitenkin jo pelkästään mandalan kiekko-mainen muoto edustaa universaalia arkkityyppisyyttä, jota siis löytyy sekä vanhoista suomalaisista vuodenvierästä kuvaavista kalentereista että kristillisten kirkkojen ruusuikkunoistakin. Niiden elementit muodostavat jatkumon, jonka tehtävänä on välittää tietoa symboleiden avulla.

Mandala liitetään usein myös hindulaisuuteen, jossa se toimii mietiskelyn ja pohdinnan välineenä. Jugilaisessa psykoterapiassa ja psykologiassa mandalalla on myös merkittävä rooli. Jungin mukaan aito mandala on hyvin henkilökohtainen, eikä siinä näin voida ajatella olevan joidenkin tarkkojen sääntöjen pohjalta kumpuavaa toteutustapaa. Tiibetiläisten mandaloiden toteutustavassa on kuitenkin säännöt. Näissä on omat sääntönsä, joita taas voikin verrata ortodoksisen perinteen ikoneihin. Niissä on omat tarkat sääntönsä muodon, värin, koon, materiaalien ja esitystavan suhteen. [<http://artof4elements.com/entry/105/mandala-meaning>] Sekä tiibetiläinen mandala että ortodoksi ikonikin toimivat molemmat rukouksen välineinä.

Kuva 1. Hildegard Bingeliläinen, Kuvitettu käsikirjoitus, Oberlin college, taiteiden ja tieteiden osasto

<http://jungcurrents.com/carl-jung-ten-quotations-about-mandalas/>

3.2 Mandala välineenä työskentelyssä

Tässä kehittämistyössäni ei ollut lähtökohtaisesti tarkoitus noudattaa mandalan tekemisessä mitään tarkkaa kaavaa tai filosofiaa, vaan työskentelyn ohjeistukseen kuului se, että kaikkein tärkeimmän asian voi sijoittaa työn keskelle ja elämässä itselle tärkeät asiat ja tapahtumat sen ympärille niin, että niistä muodostuu kokonaisuus. Mandala toimii välineenä päästä pureutumaan lasten elämismaailmaan.

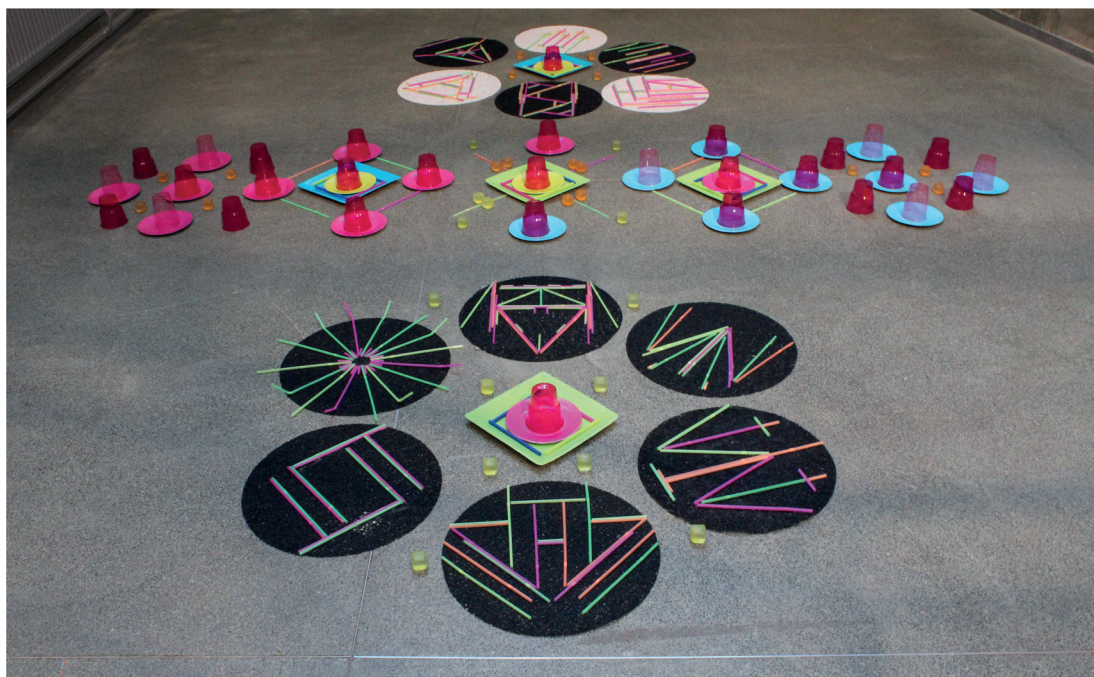
Ainoa ohje, joka toimintaan osallistuville annettiin, oli se, että mandalalla olisi pyöreä muoto. Materiaalisen toteutuksen suhteen lapset saivat vapaat kädet. Ennen aloitusta katsoimme erilaisia mandalatoteutuksia netistä ja kirjoista. Keskustelimme myös eri kulttuureissa esiintyvistä mandaloista ja mandalan historiasta.

3.3 Mihin suuntaan – oma työskentely ja mandalat.

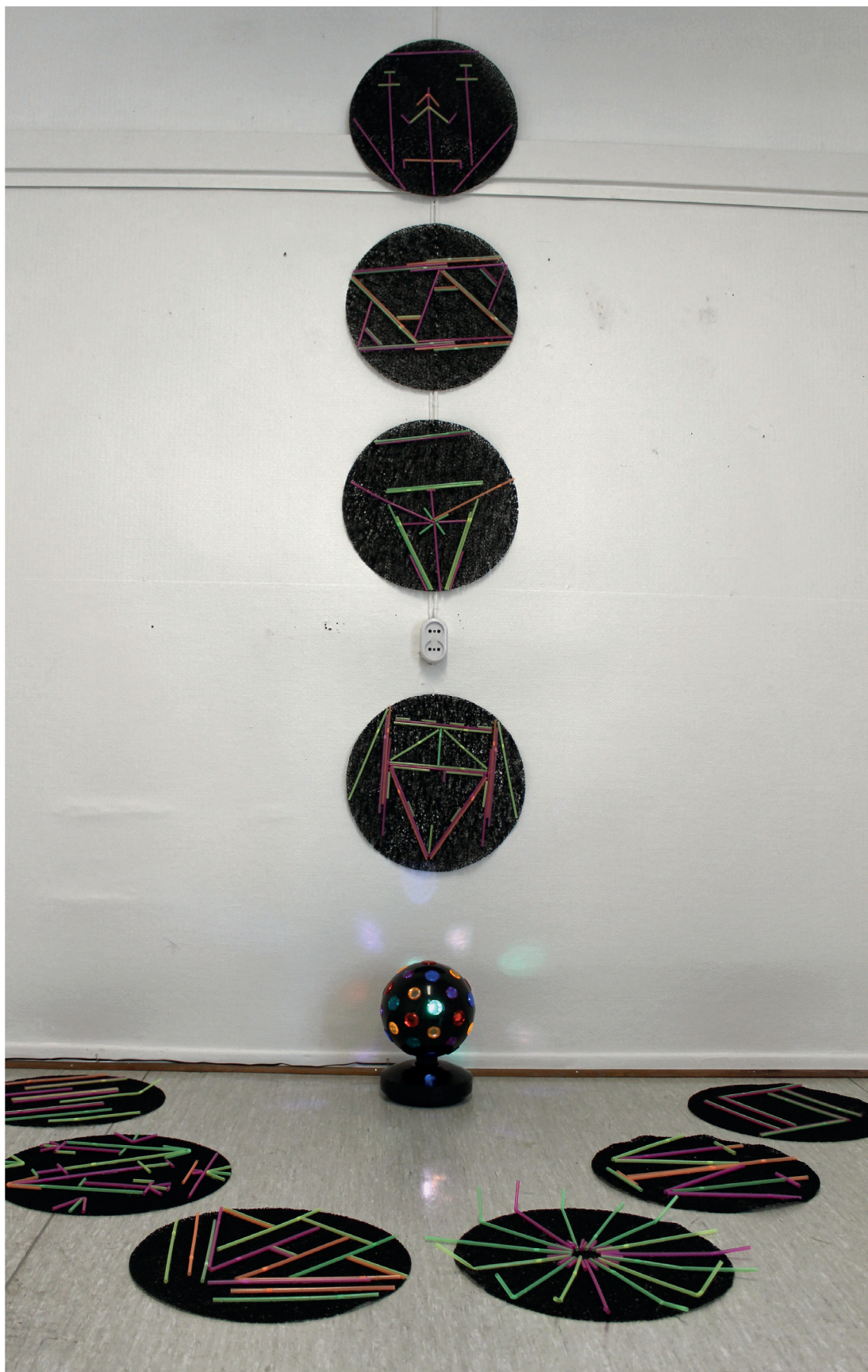
Joitakin vuosia sitten suoritin kuvataideterapian opinnot, joissa sivuttiin myös mandalan tekemistä. Opinnot edesauttoivat kiinnostustani mandalaa kohtaan. Tiedän, että

mandala-työskentely voi olla hyvin kurinalaista ja tarkkaan säädelyä. Mandala ja sen toteutus voivat olla myös hyvin henkilökohtaisia asioita, joten lähdin hyvinkin ennakkoluulottomasti tekemään omaa mandalaani luottaen myös intuition kuvallisia arkkityyppejä esille tuovaan luovaan voimaan.

Mandala-projekti herätti minussa myös tarpeen tehdä sarjan omakuvia mandalan muodossa. Niinpä muokkasin tietokoneella sarjan omakuvia mandalan muotoon. Jatkoin myös elinympäristössäni kuvaamieni elementtien ja tilojen muokkaamista niin ikään mandalan muotoon. Tästä esimerkkinä mainitsen kotimme huoneista kuvankäsittelyohjelmalla tehdyt mandalat. Maalaamalla työstettyjen mandaloiden ohessa olen siis hyödyntänyt valokuvaa ja kuvankäsittelyohjelmia rikastuttamaan taidetyöskentelyäni. Tämä kaikki tuntuu minusta hyvin luonnolliselta jatkeelta maalausprosessille, johon olen ottanut etäisyyttä jo aiemmin installaatioiden muodossa. Opintojen aikana tekemissäni *Ley lines 1* ja *2* -installaatioissa voidaan myös havaita mandaloille ominaisia piirteitä. Mandaloiden universaali symboliikka siis jatkaa kulkuaan teoksissani edelleen.

Kuva 2 *Ley lines 1*. Harri Rauhaniemi, installaatio 2016, muoviset tabletit ja kertakäyttöastiat

Kuva 3 *Ley lines 2*, Harri Rauhaniemi, installaatio 2016, muoviset tabletit ja mehu-
pillit, diskopallo

4. IKÄKAUDET JA LAPSEN KUVALLINEN ILMAISU

Ennen lapsen kuvallisen ilmaisun tutkimuksen aikakautta lasten piirroksia ja maa-lauksia tulkittiin aivan kuin ne olisivat olleet puutteellisia aikuisen luomia teoksia. (Räsänen 2008, 4–3). Tutkimuksen myötä lasten kuvalliset tuotokset alettiin rinnastaa vahvasti kehityskausiin ja kuvataidekasvatuksen tehtäväksi nähtiin kehitysvaiheiden tukeminen. Tunnetuimpia tutkijoita on Viktor Lowenfeld (1947), joka kehitti kehityskausia kuvaavan skeema -käsitteen.

Käsitteet pitävät sisällään teorian riimustelukaudesta, esikaavamaisesta kaudesta, kaavan kaudesta, alkavasta realismista ja näennäisrealismista. Lowenfeldin teorian (Räsänen 2008, 4–3) mukaan kehitysvaiheet päättyvät murrosikään, mutta kuvallisesti painottuvat lahjakkaat lapset jatkavat harrastustaan murrosiän jälkeenkin. Kuitenkin on havaittu, että kaksi samanikäistä lasta voi olla eri kehitysvaiheessa, joten kuvallista ilmaisua ei tulisi verrata ikään vaan kulloinkin kyseessä olevaan kehityskauteen. (Räsänen 2008, 4–3).

Lasten kuvia on tarkasteltu henkisen kehityksen mittarina, ja tästä tunnettuna esimerkkinä voidaan mainita Florence Goodenoughin (1926) ihmispiirrosteesti, jossa lasten kuvallista tuotantoa käytetään älykkyyden mittaamisen keinona. Monipuolisin yksityiskohdin ja yhtenäisesti toteutettu tuotos nähdään tässä yhteydessä todisteena lapsen älyllisestä kyvykkyydestä! Lasten taiteen tarkastelu yksinomaan älykkyyden näkökulmasta antaa kuitenkin kapean näkökulman lapsen kuvallisen ilmaisun ja kehityskauden välisestä suhteesta. Tällöin unohdetaan, että kuvat kertovat myös lapsen persoonallisuudesta. Lasten tekemiä kuvia voidaan siis tarkastella myös persoonallisuuden ilmauksina. Silloin niitä voidaan arvioida klassisella Rorschach testin tavalla, joka perustuu assosiaatioihin, joiden kautta yksilö ilmaisee maailmankuvaansa. Parhaiten edellä mainittu testi onnistuu silloin, kun kyseessä ovat ns. vapaat aiheet. (emt. 2008.).

Edellä mainitut psykobiologiset mallit ja kokonaispersoonallisuuden tarkastelumalli ovat saaneet vaikutteita sekä Sigmund Freudin että C.G. Junginkin psykoanalyttisistä teorioista, jotka ovat vaikuttaneet suuresti myös muihin alan teorioihin (Read; Lowen-

file). (Räsänen 2008, 46.). Edellä mainitut painottavat erityisesti lapsen itseilmaisun merkitystä ja pitävät sitä lapsen mielen sisäisenä prosessina. Read jaotteli lapset kuvailmaisun perusteella introverteiksi tai ekstroverteiksi. Jaottelu on Jungilainen ja introverteilla tarkoitetaan sisäänpäin suuntautunutta persoonaa ja ekstrovertillä ulospäin suuntautunutta. (Räsänen 2008, 44). Lowenfield korosti eri vaiheiden välisiä eroja ja uskoi henkilökohtaisen tyylin muodostuvan vasta murrosiässä. Ikäkausimalli helpottaa tulkitsemaan kasvuun liittyviä kysymyksiä, mutta on tärkeää muistaa, että kuva on suhteessa myös kuvan ulkopuolisiin tekijöihin kuten sosiaalisiin suhteisiin sekä lapsen ikään ja sukupuoleen. Ympäröivän kuvamaailman vaikutusta ei voi jättää huomioimatta. Media ja virtuaalimaailma vaikuttaa tänä päivänä voimakkaasti lapsen mielikuvitukseen ja ajatteluun.

Rudol Arenheimin (Räsänen 2008, 46) mukaan ympäröivän maailman havainnointi ei ole pelkkää passiivista toimintaa, vaan kyse on aktiivisesta toiminnasta, jossa abstraktilla ajattelulla on merkittävä rooli. Arnheimin ajattelua ja kuvallista ilmaisua korostavat näkemykset saattavat kyseenalaisiksi ikäkauteen ja persoonallisuuteen painottuvat teorianäkemykset. Hänen näkemyksensä on se, että lapsi pyrkii kuvillaan saamaan järjestystä kaaoksen keskelle. Lapsi voi nähdä ja keksiä yhteyksiä ilmiöiden ja oman elämänsä asioiden suhteista ja pyrkiä yhdistelemään näitä elementtejä uusilla tavoilla.

Howard Gardner jakaa älykkyyden erilaisiin osa-alueisiin kuten kielellinen, musiikillinen, loogis-matemaattinen, tilallinen, ruumiillis–kinesteettinen, intrapersonallinen, interpersoonallinen ja naturalistinen älykkyys. Gardnerin teorian pohjalta taidetta voidaan pitää yhtenä alueena luokiteltaessa älykkyyttä. Hän pitää huomioitavana seikkana myös sitä, että taiteellinen tuotos sisältää eri aistein hankittua tietoa. Tämän pohjalta hän pääättelee, että on olemassa myös eri tavoin painottuneita oppimistyylejä. (Räsänen 2008, 47). Nämä ikäkausiin ja taiteellisen ilmaisun näkökohtiin liittyvät teoriat tulevat vahvasti esiin myös tutkimukseni ja havainnointini kohteena olevassa mandala-työskentelyssä.

Lapset yhdistelevät kuvallisia elementtejä ja luovat järjestystä kaaokseen, kuten Arenheim on todennut. Myös ympäröivän kuvamaailman vaikutukset ovat näkyvissä lasten piirtämien hahmojen sarjakuvamaisessa ilmaisutavassa. Ei voida sulkea pois myös-

kään ryhmän vuorovaikutuksen tuottamaa näkemystä, joka sisältää myös matkimista. Kuitenkin lapsen täytyy osata sijoittaa vuorovaikutuksessa saamansa virikkeet juuri hänen omaan mandalakokonaisuuteensa.

5. MANDALAN TYÖSTÄMINEN LAPSIRYHMÄSSÄ

Tutkimushankkeessa mukana oleminen saattaa olla monelle positiivinen kokemus, josta voi jopa oppia jotakin hyödyllistä. Tämähän on tavoitteenakin tietyissä tutkimustyypeissä. Mutta joskus tutkimushankkeeseen osallistuminen voi aiheuttaa myös haittaa. Tutkimuksessa on aina asetettava tutkittavan etu ja hyvinvointi tieteen edelle. Tämän tulee olla käytäntö tutkimustilanteissa. Erillinen suostumus tai lupa (liite 2) tutkimukseen on pyydettävä, jos tutkittava on alaikäinen. Tällöin suostumus tulee pyytää hänen huoltajaltaan tai lailliselta edustajaltaan.

[https://www.jyu.fi/hallinto/toimikunnat/eettinetoimikunta/eettiset_ohjeet]

Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia ja kaikkien osallistujien on jäätävä nimettömiksi, elleivät he ole antaneet lupaa identiteetin paljastamiseen. Erityisesti henkilötietojen käsittelyssä pitää varmistaa yksityisyyden suoja. Nämä em. seikat olen ottanut tutkimushankkeessani huomioon. Käytän myös lapsista seuraavaa koodia: lapsi 1 = L1, lapsi 2 = ... lapsi 7 = L7.

Mandala-prosessi alkoi keväällä 2016. Prosessin alussa näytin lapsille erilaisia mandalan kuvia ja kerroin miten ympyrän keskiöön voi sijoittaa merkityksellisemmän asian elämästään. Ympyrän kehän muihin osioihin tuli sijoittaa omaan elämään liittyvät muut asiat ja tapahtumat. Kerroin myös, että mandala tarkoittaa sanskritin kielellä pyöreää muotoa.

Lapset ryhmässäni ovat iältään 7–11 -vuotiaita. He saavat työstettäväkseen oman halkaisijaltaan neljäkymmentäkolme senttisen ympyrän, joka on pahvia. Havainnoin

lasten tekemistä ja keskustelua kirjaten muistiinpanoina niitä vanhanaikaisesti ruutuvihkoon käsin. Jokaisen kerran jälkeen kirjoitin huomioistani myös tutkimuspäiväkirjaani. Dokumentoin mandala-työskentelyn vaiheita myös valokuvoin. Pyrin kuitenkin siihen, ettei aineiston keruu ja dokumentointi olisi liiaksi häirinnyt prosessin luonnetta.

11.2. Sisarukset kertovat juuri äskettäin saaneensa yhteisen koiranpennun ja he piirsivätkin kumpikin koiran kuvan mandalan keskiöön. Kyseiset lapset muistelivat koiranpentuasian yhteydessä sitä, kuinka he pieninä tulivat ensimmäistä kertaa kuvataidekouluun. Oliko tämä koiranpennun herättämä assosiaatio siitä, kuinka pieniä he olivat tullessaan kuvataidekouluun? Muutamalle lapselle mandalakuviot olivat tuttuja aikuisten värityskirjasta. Jokaisella oli jonkinlainen esiyymmärrys asiasta. *'Se on sellainen ympyrän muotoinen, jossa pienistä yksityiskohdista muodostuu kuvio'* (L3).

Lapset olivat hyvin innokkaita aloittamaan mandalan tekemisen. Korostin heille kiirettömyyden merkitystä tekemisen suhteen, sillä prosessi voi kestää monta kokoontumiskertaa. Yksi kokoontumiskerta on puolentoista tunnin mittainen. Tämän ohjeistuksen annoin siksi, että olen huomannut lasten monesti kiirehtivän, liekö tämä seurausta koulun heihin iskostamasta suorittavasta opiskelutyylistä tai muutoin vain hektisestä maailmanmenosta. Kaikki lapset aloittivat hahmottelemalla kokonaisuutta lyijykynällä. Kerroin, että mandalan toteutustapa on materiaalisesti vapaa, eli sen toteutuksessa voi hyödyntää piirtämisen ja maalaamisen lisäksi kollaasinomaisesti kangasta, karamellipapereja, käyttää massaa jne.

Kuva 4 Mandalan aloitusvaihe (L3)

18.2. Mandalan teko jatkuu. Eräs ryhmän jäsen (L4) vähättelee mandalaansa, vaikka siitä näyttää tulevan hieno. Vähättely on todennäköisesti huomion hakemista. Lapsi on viimeksi tullut oppilas kuvataidekoululaisten ryhmään, joten on luonnollista, että hän hakee hyväksyntää. Toinen lapsi oli viime kerralla poissa, jota ennen hän jo teki lyijykynällä mandalaluonnoksen, jonka keskiössä on kissa. Nyt hän sanoo kuvaavansa luontoa. ”Ilman sitä (luontoa) ei olisi mitään”, (L5). Oivaltavasti hän on piirtänyt mandalan reunaan perhosen vaihteittain niin, että kun mandalaa pyörittää nopeasti niin näyttää ikäänkuin perhonen lentäisi.

Kaikki esittelevät kilvan mandaloitaan. Olen korostanut lapsille edelleen mandalan tekemisessä huolellisuutta ja sitä, että se on pitkä prosessi, jossa ei saa turhia hätäillä. Jos rupeaa väsyttämään, niin voi tehdä muuta ja jatkaa mandalan tekoa seuraavalla kerralla. Olen havainnut, että lapset jaksavat keskittyä parhaimmillaan tehtävään tunnin kerrallaan. Kokoontumiskerrat ovat kuvataidekoulussa puolentoista tunnin mittaisia eli kaksi oppituntia.

Tällä kertaa yksi lapsista (L6) aloittaa mandalansa tekemisen. Hän tarvitsee apua ensin mandalan keskipisteen määrittelyssä. L4 saa mandalansa jo tällä kertaa valmiiksi. Annan hänelle pienen mandalaympyrän ikäänkuin lisätehtäväksi. Lapsi (L5) on hyvä piirtämään ja toinen lapsi (L4) pyytää piirtämään tämän pienen mandalan keskusta hänelle myös kissan. Tämä (L5) auttaa toveriaan piirtämällä kissan ääriviivat, jotka toinen (L4) päällystää kiilleliimalla. Ympäri hän sijoittelee muovitimantteja.

Kuva 5 Valmis mandala (L4)

Yksi tyttö (L1) on tehnyt huolellisesti ja hartaudella mandalaansa. Toinen (L5) kertoo edelleen omasta mandalastaan. ”Ilman luontoa ei tulla toimeen eikä ilman vettä”, hän jatkaa, ja sitä kuvaavatkin aallot mandalassa. Mandalassa esiintyy myös mehiläinen ja ampiainen. ”Ilman niitä ei olisi hedelmiä”, hän (L5) pohtii edelleen. Tulkitsen tytön tarkoittavan pölyttämisen ja yhteyttämisen merkitystä luonnon kiertokulussa. L3 toteaa L5:lle, että ”ilman Jumalaa ei olisi vettäkään”. Tyttö (L5) vastaa toiselle (L3),

että ”*en usko Jumalaan*” ja hän (L3) puolestaan kysyy, että ”*onko hänen perheensä uskossa*”. Lapsi (L5) ei vastaa, vaan jatkaa kertomalla luomistarinaa evoluutioteorian näkökulmasta, eli miten ”*meteoriiitti on osunut maapalloon ja tuonut mukanaan pieniä soluja, joista on vesistöissä syntynyt alkukaloja ja kehitys on edennyt niistä liskoihin ja dinosauruksiin ja lentoliskoihin ja lintuihin*”. Lapsi (L3) kuuntelee ja sanoo että ”*itse uskon Jumalaan*”. Myös kolmas tyttö (L6) liittyy keskusteluun, ja toteaa perheensä olevan uskossa.

Tätä keskustelua luomisesta ja Jumalasta olin osannut odottaakin ja tiesin, että se tulee jossain vaiheessa ajankohtaiseksi. En ole mitenkään hämmästynyt siitä, että asia tuli esille mandala-työskentelyn yhteydessä, sillä mandalan pyöreä muoto on ideaali houkuttelemaan nämä kysymykset esille kuvallisen työskentelyn edetessä. Uskon, että kun lapset käsittelevät tässä yhteydessä näitä asioita, siihen vaikuttaa ryhmässä vallitseva turvallisuus, eli fyysiset sekä emotionaalisesti turvalliset kehykset (frame), kuten tuttu ja turvallinen opettaja, kiireetön ympäristö ja entuudestaan tutut kaverit.

3.3. Seuraavalla kerralla on kuusi lasta paikalla. Eräs heistä (L4) kertoo mandalastaan, että ”*siinä on Paavo -kissa. Minä haaveilen kissasta, ja äiti on luvannut minulle sellaisen hankkia*”. Kysyn, että miksi kissa on niin ihana ja hän vastaa, että ”*se (kissa) on ihana kun sitä voi paijata ja se on lämmin! Mandalassa on myös eräänlainen aurinko, koska sekin on lämmin*” (L4). Tunnelma on rauhallinen ja kaikki ovat hyvin keskittyneitä tekemiseensä. He eivät paljon kommunikoi keskenään vaan keskittyvät intensiivisesti oman mandalansa työstämiseen. Tekeminen on temmannut lapset mukaansa, ja mandalat edistyvätkin hyvin.

10.3. Paikalla oli viisi ryhmän jäsentä. Tällä kertaa eräs lapsista (L3) kertoo mandalastaan, että ”*siinä on pyörivä aurinko ja sydämiä koska pidän kesästä*”. Toisen lapsen (L1) mandalassa on aurinkoinen ja pirteä koira, hänen oma koiransa. Sisaruksen (L2) mandalassa on keskellä myös koira, ja ”*koiraa ympäröi heiluvat hännät, koska se on kova heiluttamaan häntäänsä*” (L2). Myös ykkösiä kuvassa esiintyy, koska tämä luontokappale on hänen mielestään arvojärjestyksessä ykkönen. Havaitsen, että lapsille on luonto ja eläimet hyvin tärkeitä heidän elämismaailmassaan. On hellyttävää kuunnella

vilpittöntä ja avointa tunteiden ilmaisua luontoa ja eläimiä kohtaan. Lasten avoimuus aina hämmästyttää uudelleen, ja ohjaajalle on suuri kunnia päästä osalliseksi tällaiseen herkkään ja aitoon tunnelmaan.

17.3. Tänään oli seitsemän lasta paikalla. Osa on saanut mandalansa jo tehtyä. Yksi tytöistä (L6) on ollut pari kertaa poissa ja hänen mandalansa on vielä piirustusvaiheessa, mutta piirros on jo melkein valmis. Hänen mandalansa on sijoitettu sisarusten nimet ja koira on keskiössä. Näiden asioiden hän kertoo olevan tärkeimpiä elämässään. Totesin, että tytön (L6) mandala ei todennäköisesti valmistu ajoissa kirjaston näyttelyyn. Asiasta keskusteltiin ja lapset tuntuivat hyväksyvän sen, että niinkin voi käydä sairauden vuoksi. Sovittiin että työn voi kuitenkin tehdä valmiiksi, vaikka se ei ehtisi näyttelyyn. Lapsi (L6) myös itse hyväksyi asian eikä kiirehtinyt mandalansa kanssa. Ryhmässä seitsemäntenä on myös tyttö (L7), joka on ollut niin paljon pois, että ei ole saanut aloitettua mandalan tekoa. Todennäköisesti se jääkin hänen osaltaan kokonaan tekemättä. Muutamilla lapsilla on mandala vielä kesken.

Kuva 6 Pyörivä aurinko (L3)

24.3. Pääsiäinen lähestyy ja tänään on lapsista paikalla ainoastaan yksi (L5). Hän odottaa kovasti muita, ja tuntee olonsa hieman yksinäiseksi. Hän keskittyy lopulta viimeistelemään mandalaansa. Tällä kertaa hän kertoo tarkemmin lähellä mandalan keskiötä olevasta helmimäisestä muodostelmasta, joka kuvaa soluja, joista hänen kertomansa mukaan on kaikki elollinen syntynyt. Hän huomauttaa myös, että ”*piirretty solu muistuttaa eläimen silmää*” (L5). Vielä on muutamalla lapsella mandala viimeistelyä vailla. Toivon että ne valmistuisivat 4.4. mennessä Kankaanpään kaupunginkirjastossa pidettävään näyttelyyn.

31.3. Pääsiäinen on mennyt. Tyttö (L3) viimeistelee mandalaansa eli rajaa tussilla kuva-aiheita. Lapsen (L3) tehdessä mandalaansa, syntyy hänen ja toisen lapsen (L5) välille keskustelua pääsiäisen merkityksestä. Hän (L3) tiedustelee, tietääkö toinen (L5), miksi pääsiäistä vietetään. Lapsi (L5) kertoo tietävänsä Jeesuksen kuolemasta

ja kärsimyksestä, mutta ylönousemuksesta hän ei puhu mitään. Kolmannen lapsen (L6) mandala on kesken, koska hän on ollut niin paljon poissa. Hänen mandalansa ei ehdi valmistua Pisama-kuvataidekoululaisten näyttelyyn. Keskustelemme asiasta, että eihän sille mitään voi, kun on joutunut olemaan sairastelun takia niin paljon pois ja mandala on kesken. Myös toinen lapsi (L7) on ollut paljon pois, eikä ole edes aloittanut mandalaansa, mutta ajattelen, että hän kyllä vielä ehtisi sellaisen pienen version tämän kevään aikana tehdä.

Kuva 7. Mandalat ja rakkaat eläimet keskiössä (L1, L2 ja L5)

5.1 Oman mandalan työstämisen prosessi

Aloin työstää omaa mandalaani aina lapsiryhmän lähdettyä tunneilta (kuva 8). Omaa mandalaa tehdessäni annoin materiaalien “houkuttaa” ja ajattelin katsoa kuinka väli-
neet palvelevat tarkoitusta. Muutoinkin päätin heittäytyä vapaan assosiaation tuomiin
mielleyhtymiin ja ratkaisuihin. Kuitenkin jouduin toteamaan, että en voi täysin olla
pelkän impulsiivisuuden varassa vaan toteutukseeni hiipii aina vahva suunnitelmal-
lisuus ja rationaalisuus. Mieleepi nousi ajatus siitä, että haluan laveerata vesiväreillä
koko mandalan, ikään kuin lähtökohdaksi eräänlaiselle kosmosta symboloivalle ava-
ruudelliselle äärettömyydelle. Mandalan reunasta kohti keskiötä maalasin kulkemaan
mustan spiraalinmuotoisen väylän. Keskipisteeksi rakensin styroxpallosta pienen pla-
neettamaisen kohouman, jonka tarkoituksena on kuvata planeettamme pienuutta uni-
versumin keskellä. Assosioin tämän myös omaan, yksilötasolla kokemani pienuuteen.

Selkeänä ajatuksena minulla on mandalaa tehdessä se, että liitän siihen kollaasin-
omaisia elementtejä, kiiltoliimaa ja peitevärejä. Vesiväri-laveerauksen päälle rakennan
pullopeiteväreillä ikään kuin toisen tason saadakseni sopivan syvyysvaikutelman.
Mandalaani rakentui kukka keskiöön, en kuitenkaan suunnitellut tai kovinkaan pal-
jon kontrolloinut tietoisella tasolla kukan rakentumista, vaan itsekin ihmettelin sen
ilmestymistä keskiöön. Se sopi siihen hyvin ajatellen luonnon kiertokulkua, pölytystä,
fotosynteesiä ja yleensäkin kaikkea elämälle välttämätöntä. Minäkään en siis voinut
välttää luonnon kiertokulun kuvaamista.

Halusin jättää mandalan pinta-alakokonaisuuden hengittäväksi. Niin ikään pidättäy-
dyin enemmistä esittäivistä elementeistä, toisin kuin esimerkiksi nepalilaisissa manda-
loissa, joissa kuvataan hyvin seikkaperäisesti erilaisia tapahtumia. Mandalan teon lop-
puvaiheessa tulin siihen päätelmään, että olin luonut postmodernin ihmisen mandalan.
Postmodernilla tarkoitan sitä, että tekijä ymmärtää modernin kuvataiteen historiallisen
vaikutuksen ja yhdistelee abstrakteja kuvaelementtejä halunsa ja tunnelmiensa mu-
kaan. En myöskään voinut välttyä työskentelyprosessin myötä siltä huomiolta, kuinka
materiaaliset ratkaisut palvelevat päämäärää, ilman mitään erityisen tarkkaa suunnitel-
maa. Mandala-työskentelyn prosessissa ilmaisullisissa ratkaisuissa vuorottelivat siis
kontrolloivuus ja heittäytyminen.

Kuva 8. Keskenäinen mandala

Olin prosessin loppuvaiheessa tyytyväinen mandalaani, sillä sain siihen sellaisen visuaalisen syvyysvaikutelman, eli eräänlaisen avaruudellisen tilan tunnun, kuin olin mielikuvien tasolla halunnutkin. Käytin mandalan työstämiseen noin kuusi tuntia ja työskentelyni tapahtui aina lasten mandala-työskentelytuntien jälkeen.

Jälkeenpäin suorittamani reflektion myötä päädyin siihen, että kokonaisuudessa on kyse eräänlaisesta eksistentiaalisesta tuntemuksesta. Ikään kuin “elämään heitetyn” kuvaus omista tuntemuksista kosmoksen sekä välillä kaaoksen reunalla. Kuvaavaa on myös se, kuinka impulsiivisuus ja suunnitelmallisuus vuorottelevat, ja varsinkin heittäytyminen nostaa alitajunnasta esiin tarkemmin määrittelemätöntä ainesta tietoiselle tasolle. Mielestäni omassa mandalassani piilee jotakin, mistä lähteä liikkeelle ja myös sitä mihin kaikki aikanaan päättyy.

5.2 Opettajien mandalat

Laadin opettajia varten mandalan tekemiseen liittyen oman kyselykaavakkeen (liite 1) helpottamaan prosessin analysointia. Itseni mukaan lukien kaavakkeen sai viisi lasten ja nuorten kuvataidekoulussa toimivaa opettajaa. Kaavakkeen palautti neljä. Koska kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista, kuten mandalan tekeminenkin, niin en halunnut painostaa tässä asiassa ketään. Seuraavassa analysoin opettajien tunteja eli sitä, minkälaisena he kokivat prosessin vaiheet ja lopputuloksen. Mandalan merkitys oli kaikille pääpiirteittäin tuttu eri kulttuureista ja meditaatioon liittyvistä yhteyksistä. Käytän opettajista merkintöjä opettaja 1 = O1, opettaja 2 = O2 ja opettaja 3 = O3.

Mandala houkutteli opettajia tuomaan esiin oman elämänkaarensa ja ihmissuhteidensa merkityksiä. Yhden opettajan (O1) vastauksissa korostuu lapsuudenaikaiset tunnelmat ja tuokiokuvat. Myös äidin vanhenemiseen liittyvä luopumisen tematiikka oli läsnä hänen tekemisessään. Mandala-prosessin yhdistävä tekijä oli kertomusten mukaan tekemisen intensiteetti, joka tempaisi jokaisen mukaansa. Opettaja kertoo:

”En ollut aiemmin tehnyt mandalaa. Jostain syystä halusin juuri ympyrän keskustaksi, en neliötä. Keskustaan halusin heti aluksi valkoisen ruusun, joka käytännössä on mahdollisimman kaukana lempiväristäni ja –kukastani. Jatkoin intuitiivisesti mandalan tekoa, innostuin tekemisestä.

Matkan edetessä huomasin ajattelevani vanhenevaa äitiäni ja hänen sairauttaan. Mandalan teko johdatti minut lapsuuteeni, ja äidin kotiin, mummolaani. Siitä siis alun perin valkoinen ruusu, se valkoinen juhannusruusu, mikä kukki mummolan ikkunan alla. Kaikki tuoksut ja äänet kohosivat voimakkaina muistoistani työstäessäni mandalaa. Lepäsin jälleen mummolan nurmella viltin päällä. Mandalaan tuli ruusunmarjojen ja punamullan värejä, ruusunlehtien valkoista ja vihreää, kesän aurinkoa.

Alitajunnastani selvästi kumpusi sillä hetkellä mieltäni askarruttavia asioita: äidin vanheneminen, oma keski-ikäistymiseni, sisarukset ja heidän lapsensa, oma elämäni. Välillä olin kyöneleet silmissä, kun herkistyin ajattelemistani asioista: ihmisen herkkä haavoittuvuus, elämän lyhyys, toisaalta miten paljon voi pieneen toviinkin mahtua.”
(O1).

Toinen opettaja (O2) kertoo, että mandalaa tehdessä hänen ajatuksissaan risteilivät äitiyteen ja hedelmällisyyteen liittyvissä asioissa sekä oman luovan työn merkityksellisyydessä. Hän kertoo työstäneensä mandalaansa samaan tapaan, kuin piirrellään puhelinmuistioon intuitiivisesti samalla kuin jutellaan. Hän ei kontrolloinut juurikaan tietoisella tasolla tekemistään. Opettaja (O2) kertoo:

”Aluksi ajattelin, että en koristele mandalaa vaan jätän sen hyvin pelkistetyksi. Jostain syystä töissä odotellessani seuraavan tunnin alkua osui käteeni tussi ja lähdin koristelemaan kuvioita. Homma lähti ihan käsistä ja yllätykseksi täytin koko mandalan pienillä ympyröillä. Se on mun muoto, tykkään piirrellä ympyröitä tai kuplia silloin kun puhun puhelimessa tai olen kokouksessa. Mun keskittymismuoto.

Yllätyin, kuinka mandalan koristeleminen vei mukanaan. Uppouduin täysin! Ympäristö katosi ja rytmi vei mukanaan. Ajatukset hedelmällisyydestä pyörivät mielessä. Taisi tulla pienokainen mandalaankin. Näen mandalassa kodin ja lapsen, hedelmällisyyden, pienet ympyrät jotenkin muistuttavat munasoluista. Nämä ajatukset tosiaan pyörivät mielessä jo tehdessä. Mandalassani on myös tasapainossa äitiys ja ura. Luova työni on minulle tärkeää ja olen paljon pohtinut, miten yhdistän nämä kaksi tärkeää asiaa. Luovuus ja oma rouheus tapa tehdä näkyy tekniikkavalinnassa, joka oli avain mandalan aloittamiseen.” (O2).

Kolmannella opettajalla (O3) mandalan tekeminen herätti myös vahvoja tuntemuksia liittyen lapsuuteen ja nuoruuteen, joiden kautta hän kertoo työskentelyprosessin edetessä päätyneensä nykyhetkeen. Hän sijoitti itsensä mandalakiekon keskiöön ja elämänsä tapahtumat sen ympärille. Hän oli tehnyt mandalaa ennenkin ja oli perillä sen monista ilmentymistä eri kulttuureissa, meditatiivisesta luonteesta sekä yhteydestä Jungilaiseen psykoterapiaan, ja tämä kaikki ei tietenkään voinut olla vaikuttamatta lopputulokseen. Kolmas opettaja (O3) kertoo:

”Mandalan tekeminen oli regressiivinen kokemus. Palasin lapsuusaikaan ja mieleeni muistui voimakkaana äidin tekemät ristipistotyöt. Mieleen muistui myös nuoruuden ahdistuneisuus. Mutta vastapainona tulee tämän päivän valon kokeminen. Matka meneestä kaikkien kokemusten kautta kertoo murtautumisesta nykyisyyteen”.

Kaikkiaan opettajien selostukset mandala-prosessista eivät olleet kovinkaan seikka-peräisiä, ja päädyinkin siihen lopputulokseen, että he uskoivat kuvallisen ilmaisun “puhuvan” enemmän kuin verbaalin selityksen. On myös luontevaa ajatella, että opetustyössä tapahtuva aiheiden ja selitysten antaminen on niin tavanomaista, että vasta-reaktiona tälle kaikelle selitysten paljoudelle on haluttu työskennellä ilman sanoja ja selityksiä ja katsoa miten intuitiivisesti kuva rakentuu.

Kuva 9 Oma mandalani ylh. Vasemmalla ja opettajien mandalat: alla O3:n mandala, ylh. oikealla O1:n mandala ja alla O2:n mandala

5.3 Mandalat kirjaston aulassa

Ripustin mandalat ja Pisama-kuvataidekoulun oppilaiden muutkin lukukauden aikana valmistuneet teokset Kankaanpään kirjaston aulassa sijaitsevaan lasivitriiniin. Mukana on myös neljän Petäjä-opiston kuvataideopettajan mandalat. Opettajat ovat koulukseltaan myös kuvataiteilijoita. Myös minun mandalani on näiden neljän joukossa.

Opettajien omat mandalat ovat mukavasti vuorovaikutuksessa lasten mandaloiden kanssa ja niitä katsellessa voi virittäytyä vertailemaan lasten ja aikuisten mailmankuvaa ja erilaista työtapaa.

Lasten mandalat vaikuttavat hyvin iloisilta ja sympaattisilta, eikä niissä ole niin paljon abstrakteja elementtejä kuin opettajien omassa. Kaiken kaikkiaan niistä pursuaa vilpittömyys ja elämänilo. Mandaloilla on lapsille suuri merkitys, sillä heidän ystävänsä ja vanhempansa kävivät niitä myös katsomassa.

Lapset kertoivat käyneensä näyttelyssä vanhempiensa ja sisaruksiensa kanssa. Teokset olivat kovasti herättäneet ihastusta ja kysymyksiä. Lapset olivat kertoneet mandalan tekemisen eri vaiheista ja kertoneet, mitä mandalansa kuvastavat. Näin lapsen elämismaailman sisällöt saavat lisähuomiota katsojien kautta. Lapset pääsevät ehkä uudessa dialogissa näkemään teoksensa jälleen uudessa valossa, ja sitä kautta ehkä esiin nousee myös hänelle uusia merkityksiä. Vitriinissä lasten ja aikuisten mandalat ovat tasavertaisina esillä. Tällä voi olla lapsen itsetunnolle suuri merkitys. Näytteille asettaminen sinänsä auttaa lapsia arvostamaan teoksiaan, ja varsinkin mandaloitaan, joiden tekemiseen he olivat käyttäneet useita tunteja.

Kuva 10. Opettajien ja lasten mandaloita yhdessä

6. REFLEKTIOTA MANDALATYÖSKENTELESTÄ

Vaikka lasten mandalat ja niihin liittyvät tarinat vaikuttavat hyvin konkreettisilta, liittyy niihin myös symbolista ainesta. Kiintymyksen keskiössä, tärkeänä asiana mandalan keskustassa, näyttäytyi monen lapsen teoksessa kotieläin, yleensä koira tai kissa. Kotieläimen hoitoon liittyy paljon vastuuta ja velvollisuuksia. Kotieläimet auttavat lasta ymmärtämään kasvun ja lopulta myös elämän rajallisuuden merkityksen. Kotieläimet ovat lapselle myös transferenssiobjekteja, joihin he voivat sijoittaa omia tunteitaan ja toteuttaa hoivaviettiään.

Mandalatyöskentelyssä lapset heijastivat tarpeitaan ja tunteitaan kotieläimiin ja niistä huolehtimiseen. Se kiintymys, mitä he olivat saaneet elämässään, kulminoitui kiintymykseksi omiin lemmikkieläimiin. Terapeuttisissa yhteyksissä transferenssi-käsitettä käytetään kuvamaan potilaan tiedostomatonta tapaa siirtää lapsuuden objektisuhteiden maailma hänen ja terapeutin väliseen suhteeseen. (Hautala & Honkanen. 2012, 155). Välillä tuntui, että lapsi koki myös minut isänä tai äitinä, jolta odotti ja joka antoi emotionaalista tukea ja viitoitti tietä. Myös itse koin vahvaa tarvetta huolehtia ja ohjata lapsia. On tärkeää prosessille, että opettaja tunnistaa oman vastatransferenssinsa, osatakseen toimia tilanteessa muutoinkin kuin vaistonvaraisesti. Transferenssien tunnistaminen parantaa reflektoinnin objektiivisuutta. Myös opettajat löysivät omasta elämästään seikkoja, joista assosioitui lapsuuden muistoja ja kokemuksia tähän hetkeen.

Mandalan suunnittelu, keskipisteen etsimisestä alkaen edellyttää lapselta luovaa suunnittelua sekä värin käytön että muodonkin suhteen. Melko pitkäkestoinen työskentelyprosessi edellyttää keskittymistä ja paneutumista asiakokonaisuuksiin. Koulumaailman ja opetuksen oppimisympäristöjen tekninen maailma eroaa huikeasti luovista dialogisista prosesseista. Koulussa on suorituskeskeinen kulttuuri, jossa odotetaan onnistuneita tuloksia. Mandala-työskentelyssä kuunnellaan lapsen sisäistä ääntä ja mitä hän haluaa kertoa, ja annetaan sille aikaa ja tilaa. Lapset myös keskustelivat keskenään mieleisistään tärkeistä ja kysymyksiä herättävistä asioista kuten maailman luominen ja luonnonilmiöiden merkitys elämän kiertokulussa. Myös evoluutio sekä Jumalan olemassaolo sai monet mietteleeäksi, ja kaikki nämä ajatukset ja keskustelut kumpusivat mandala-työskentelyn aikana. Tässä suhteessa ei vastakkaisilta näkemyksiltä vältytty, mutta erilaiset näkemykset elämän synnystä maapallolla hyväksyttiin ja niille annettiin tilaa.

Mielestäni tällaisten em. asioiden reflektointi edesauttaa lapsen kehitystä ja itseymmärrystä. Taidekasvatuksen kannalta prosessi oli siis hyvin onnistunut. Varmasti kaikkea tätä helpotti se, että lapsilla oli tuttu ympäristö tuttuine opettajineen eli turvalliset kehykset tuntojensa purkamiselle. Mielestäni olosuhteet olivat kiireettömyydessään ihanteelliset vuorovaikutteiseen työskentelyyn, ja madalsivat tekemisen aloittamisen kynnystä. Pieni ryhmäkoko oli prosessille eduksi. Kuitenkin mandalan teon loppu-

vaiheessa kaikilla lapsilla näkyi hieman väsymisen merkkejä ja minun täytyikin heitä kannustaa. Sopiva kannustin oli kirjaston näyttely, johon kukaan ei halunnut laittaa keskeneräistä mandalaa. Työskentely tapahtui hyvässä yhteisymmärryksessä, ja toisten mielipiteitä kunnioitettiin eikä alettu riitelemään. Lapset hyväksyivät näkökulmien moninaisuuden. Tämä mielestäni osoitti lapsilta suurta ymmärrystä ja hienotunteisuutta. Tajuttiin, että ei ole olemassa vain yhtä käsitystä asiasta.

Väsymyksen uhatessa kehotin lapsia myös välillä piirtelemään vapaasti omia aiheitaan erilliselle paperille. Kokemuksesta voin sanoa, että kun lapsi väsyy, niin myös tekemisestä tulee huolimatonta hosumista. Lasten ikä huomioiden he kuitenkin jaksoivat tehdä mandalaansa hämmästyttävän keskittyneesti. Materiaalisesti mandalan tekemisessä lapset pitäytyivät pääosin perinteisen piirtämisen ja maalaamisen menetelmissä, ainoana materiaalisena poikkeuksena oli kimalleliiman käyttö.

6.1 Vastoinkäymisiä, kritiikkiä ja onnistumisia

Mandala-työskentelyn prosessi osoittautui kaikin puolin hyödylliseksi, mutta sen intensiteettiä häiritsivät lasten poissaolot, jotka johtuivat sairastelusta tms. syystä. Poissaolot siis häiritsivät prosessin intensiteettiä, mutta saattoivat tuoda mukanaan myös uudenlaista näkökulmaa, koska etääntyessään työskentelystään lapsi voi nähdä palatessaan taiteellisen tuotoksensa hieman eri valossa. Eräs prosessiin vaikuttava tekijä oli myös se, että mandalat menivät julkiseen näyttelyyn. Julkinen taiteellisen teoksen esille laittaminen edellyttää teknisen ilmaisun hallinnan lisäksi myös harkintaa sen suhteen, mitä voi muille elämästään ja elämänpiiriinsä liittyvistä asioista kuvallisessa muodossa kertoa.

Ne syvimmat pettymykset, joita jokainen lapsi joskus kohtaa, tuntuivat jäävän tässä työskentelyssä puuttumaan. Yhtä kaikki, tämä kuvastaa tietenkin myös lapsen tervettä itsesuojelua ja ymmärrystä sen suhteen, että ihan kaikkea ei tarvitse paljastaa. Myös projektin vetäjän tulee ymmärtää, että hänen täytyy suojella lasta tässä suhteessa, että hän ei joudu ikävään tilanteeseen muiden ryhmän jäsenten silmissä.

Lasten työskentelyyn liittyen olisi ollut ihanteellista, jos olisi ollut enemmän materi-

aalisia virikkeitä, kuten esimerkiksi kasa kirpputoritavaraa, josta lapset olisivat voineet koostaa taiteellisesti moniulotteisempia mandaloita. Nyt ilmaisu jäi melko perinteisen varovaksi, tarinallisen kerronnan painottuessa tärkeimmäksi. Se näkemys, että kuva itsessään “puhuu” väreillä ja ekspressiivisyydellään, jäi niukaksi, ja minulle tuli ajoittain mielikuva omista peruskoulun kuvaamataidon tunneista. Hyvänä puolena projektissa oli mm. se, että lapset keskittyivät intensiivisesti tekemiseensä. Toisinaan oli ajoittaisia väsymyksen puuskia, jotka ovat mielestäni normaaleja kyseisen ikäisten lasten käyttäytymisessä. Heidän kokoontumiskertojaan edelsi normaali koulupäivä.

Mandalan käyttämistä menetelmänä puolustaa moni seikka, eli tarinallisuuteen houkutteleva pyöreä kiekko on otollinen alusta lapsen tarinoille. Mandalan tilalla olisi saattanut toimia myös perinteinen aarrekarttatyöskentely, eli myöskin sitä kautta olisi päästy tutustumaan lapsen elämänpiiriin ja sosiaalisiin suhteisiin. Mielestäni kuitenkin abstrakti muoto luo selkeydellään haasteen asioiden kronologiselle esittämiselle ja tärkeiden elementtien jäsentämiselle.

Mandala-projekti oli vuorovaikutteinen ryhmäprosessi, jossa lapset saivat vaikutteita ilmaisuunsa toisiltaan. Jos mandalaa olisi tehty täysin omin ehdoin, näkemättä toisten työskentelyä, olisi lopputuloskin ollut todennäköisesti erilainen. Kuitenkin ryhmässä toimiminen rohkaisee lasta ja tekee prosessista mielekkään. Ryhmän vuorovaikutuksessa kuten myös mandalan rakenteissa näkyi, että työskentelyssään pidemmälle ehtineet oppilaat olivat eräänlaisia suunnannäyttäjiä, joilta saatuja ratkaisuja siirrettiin omaan tekemiseen. Kuitenkin mandalan tekeminen liittyi myös opetuksen ja kasvamisen päämääriin eikä sillä tavoiteltu taideterapeuttisia vaikutuksia, mutta niitäkin väisätämättä mukaan tuli. Rajaa sen välille, mikä on opetusta ja kasvatusta, ja mikä taas terapeutista, on vaikea vetää.

Mielestäni mandala-prosessi oli kokonaisuudessaan hyvin positiivinen ja kokonaisvaltainen kokemus, ja voin todeta, että tämä pieni tutkimuksellinen kehittämistyö ja sen kokemusten ja havaintojen kirjaaminen ja reflektointi ovat vakuuttaneet minut sen hyödyllisyydestä. Kokemukset antavat pohjaa uusissa ryhmissä toteutettavalle opetustyölle, olkoonpa kyseessä sitten mandalat tai aarrekartat. Tämä prosessi päästää opet-

tajan tai ohjaajan lähelle lasta ja ymmärtämään lapsen kokemusmaailmaa ja mielen liikkeitä.

Tämä tutkimus on myös alku toiminnan kehittämiseksi edelleen, mutta paljon vaikutusta on myös sillä, kuinka ryhmä on ryhmäytynyt ennen prosessin aloitusta, ja sillä, minkälaiset vuorovaikutustaidot opettajalla tai ohjaajalla on. Tietenkin luottamus ja turvallisuus ovat myös hyvin tärkeitä tekijöitä oppilaiden ja opettajan välisessä vuorovaikutussuhteessa, ja tämä prosessi onnistuessaan lujittaa niitä edelleen. Itse huomasin juuri tämän lujittumisen vaikutuksen. Siihen vaikutti kiinnostus lapsen kuvaamaa todellisuutta kohtaan, tunne oli palkitseva.

Vertailllessani lasten kertomuksia mandaloista opettajien mandalakertomuksiin huomaan, että lapset halusivat paljon sanallistaa ja selittää mandalaansa, kun taas opettajat olivat niukkasanaisia ja luottivat enemmän kuvalliseen ilmaisuun. On tietysti selvää, että aikuiselle on elämäkokemuksen karttuessa kertynyt monenlaisia kokemuksia, joiden suuri määrä saattaa houkutella pelkistämään ja abstrahoimaan ilmaisua. Päädyin tähän tulokseen oman mandala-prosessini kokemuksen johdantelemana, mutta en voi tehdä siitä mitään yleispätevää tulkintaa.

Tämä kaikki johti minut ajatukseen prosessin edelleen kehittämiseksi niin, että toinen lapsiryhmä voisi käydä katsomassa mandalanäyttelyä, ja he kirjaisivat ylös tuntojaan sekä havaintojaan tarinallisessa muodossa. Tässä voisi yhdistää narratiivista menetelmää, jonka uskon toimivan lasten parissa hyvin, sillä huomasin tämänkin prosessin kuluessa lasten mieltymyksen tarinan kertomiseen. Kuitenkin tämä pieni kehittämissyöni oli luonteeltaan dialoginen, joten en sekoita siihen narratiivista menetelmää sen enempää muutoin kuin sen vain mainitakseni.

Lasten kertomuksia kuunnellessani ja valmiita mandaloita katsellessani sain vaikutelman, että lapset elävät turvallisten ystävien, vanhempien ja sukulaisten verkoston ympäröimänä. He uskalsivat pohtia avoimesti elämäänsä ja ympäristöönsä liittyviä kysymyksiä työstäessään mandalaansa. Välineenä taide oli hyvä keino tuoda näitä asioita esiin. Eläimiä kohtaan osoitettu kiinnostus ja huolenpito kertoo symbolisesti

sen tosiasian, että myös samoin periaattein on toimittu lastenkin kanssa. Lapset siis jakavat sitä kiintymystä ja huolenpitoa, mistä osallisiksi ovat päässeet itsekin. Kaaoksella tai ikävillä, uhkaavilla asioilla ei näytä olevan mitään sijaa tärkeiden kuvaelementtien joukossa.

6.2 Oma kosmos

Näiden opintojen aikana olen itsekin enemmän miettinyt mandalan muotoa ja ulottuvuuksia. Pyöreä muoto on ollut lähtökohtana nykyiselle työskentelylleni, joka ei siinänsä ole mandalan tekeminen, mutta jossa on lähtökohtaisesti samoja piirteitä. Näitä voivat olla mm. tietynlainen symmetria, ja ympyrän kuvaama jatkumo, joka on kuin 'häntäänsä nielevä käärme'. Olen kuitenkin edennyt yhdistelemään mandala-tyyppisiä ratkaisuja uusiin kuvaympäristöihin, erilaisiin tarinallisiin konteksteihin. Näissä on tietynlainen oma kosmoksensa, kuten myös mandaloilla on omansa.

Tällä hetkellä työskentelen enimmäkseen tietokoneavusteisen grafiikan parissa (kuvat 10 ja 11). Kerään voimakkaasti symbolisia esineitä, joita sommittelen asetelmiksi, ja jotka kuvaan jatkojalostusta varten. Sommittelen ottamani kuvat haluamallani tavalla ja käsittelen kuvaa tietokoneen kuvankäsittelyohjelmalla. Jokainen käytetty esine valokuvassa, on harkinnan tulos. Tällä esineellä on minulle joku merkitys. Minulla on aina voimakas idea, joka tietenkin muokkaantuu matkan varrella. Mandalaan perehtyminen on ollut hyödyllinen prosessi, mikä jatkaa muokkaantumistaan hajoten pienempiin osiin ja muuntuen koko ajan.

Kuva 11. Oma teokseni 'On kaupunki tuolla jossain', tietokonegrafiikka, 2016

Kuva 12. Teokseni 'Tyhmyys tiivistyy', tietokonegrafiikka, 2017

7. YHTEENVETOA

Kehittämistyöni tutkimuksellisenä alkukysymyksenä oli se, onko mandala-työskentelystä kuvataidekoulussa hyötyä lapsen kehityksen kannalta ja saammeko tämän menetelmän avulla enemmän tietoa lapsen elämismaailmasta sekä suhteesta todellisuuteen. Kysymykseen liittyy kiinteästi myös toinen kysymys, eli kuinka tällainen prosessi auttaa lapsen kasvua ja kehitystä. Tulosten analysoinnin myötä voidaan menetelmän hyödyt summata ja kehittää tätä toimintaa muiden opettajien kanssa edelleen.

Olen kuvannut lasten mandala-työskentelyprosessin eri vaiheita ja esiin nousseita kysymyksiä, joiden pohjalta olen vakuuttunut siitä, että projekti herätti enemmän kysymyksiä ja mahdollisuuksia lapsen suhteesta hänen elämänsäpiiriinsä kuin muut aihealueet, joita olin aiemmin käyttänyt. Tämä tehtävä oli myös hyvin siirrettävissä opetussuunnitelman opintokokonaisuuteen. Mandala-projekti on ollut siis kaikin puolin hyvin antoisa ja lasten kokemusmaailmaan intensiivisemmin paneutuva taidekasvatusprojekti.

Lapset ovat työskentelyn edetessä voineet reflektoida itseensä ja omaan ympäristöönsä liittyviä kysymyksiä, jotka edistävät yksilön psykososiaalista kehitystä. Tutkija E. Erikson loi tunnetuimman elämänkaaripsykologian kehitysteorian tai oikeammin psykososiaalisten kriisien teorian. Teorian mukaan ihminen joutuu ratkaisemaan kriisejä eri elämänvaiheissa. Kriisit (ongelmat) voivat olla monenlaisia, mutta kussakin elämänvaiheessa on joitakin tiettyjä ja oleellisia kriisejä. Kehittymisessä edistyminen edellyttää edellisten kriisien ratkaisua. Ratkaisematta jääneet kriisit haittaavat tai estävät myöhempien kriisien ratkaisemisen. Ihmisen suhde luontoon ja luontokappaleisiin sekä läheisiin, ystäviin ja luonnon kiertokulkuun, että myös elämän syntyyn ja Jumalan olemassaoloon liittyvät kysymykset ovat olleet keskeisiä.

[http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/1_kehityopsykologian_teoriat__mallit_ja_tutkimus/10_eriksonin_psykososiaalisten_kriisien_teoriat?C:D=1465729&m:-selres=1465729]

Kaikki ryhmän lapset vaikuttivat pystyvän hyvin taitavaan asioiden ja elementtien yhdistelyyn niin, että kokonaisuudesta syntyi yhtenäinen tarina. Ja vaikka teokset olisivat toimineet kuvallisena, sanattomana ilmaisuna, niin juuri tekemiseen liittyvä tarinallisuus oli se tärkeä eteenpäin vievä prosessin voima. Jokainen lapsi antoi minulle mandalansa tapahtumista ja niissä esiintyvistä elementeistä hyvin seikkaperäisen selostuksen. Lapset joutuivat tekemään mandaloissaan sommitteluun ja värien käyttöön liittyviä ratkaisuja. Oma merkityksensä oli tietysti myös sillä, että kaikki mandala-ryhmän lapset olivat tyttöjä, sillä saman ikäisten poikien maailmankuvaa painottavat seikat saattavat olla hyvinkin erilaisia.

Olin varsin tyytyväinen mandala-projektiin, ja mielestäni pääsin vähän paremmin sen avulla luotaamaan heidän kokemusmaailman todellisuutta. Kuten sanottu, dialogisessa prosessissa tapahtuu myös paljon tunnetason asioita, joita eletään juuri siinä hetkessä ja joiden sanallistaminen on vaikeaa. Jo pelkästään se, että lapsen kuvallista tuotosta kohtaan osoitetaan kiinnostusta ja arvostusta, voi kantaa pitkälle tulevaisuuteen. Tämä kaikki sytytti minussa halun toteuttaa projekti myös hieman vanhempien, jo puberteetti-ikäisten nuorten kanssa. Olen siis vakuuttunut menetelmän toimivuudesta.

Työskentelyn myötä voin havaita myös oman suhteeni lasten elämysmaailmaan tarkentuneen ja keskinäisen luottamussuhteen lujittuneen. Tässä yhteydessä ei voida myöskään sivuuttaa kehittyvän lapsen motoristen taitojen edistämisen ja harjaantumisen tarpeellisuutta. Pitkäjänteinen työskentely on kehittänyt lasten sietokykyä ja päämäärätietoisuutta, sillä kirjaston vitriiniin ei kukaan lapsista halunnut asettaa hosumalla toteutettua mandalaa. Vaikka prosessi oli suhteellisen lyhytkestoinen, ovat tulokset myönteisistä vaikutuksista mielestäni riittävät.

Mandala-työskentelyn hyödyllisyydestä voin todeta myös, että se aktivoi vahvasti lapsen älyllisiä sekä kuvailmaisun taitoja, ja kertoi paljon heitä ympäröivästä kuvallisesta todellisuudesta, jossa he elävät. Itse olin hämmästynyt siitä, kuinka taitavasti he yhdistelivät abstraktilla tasolla merkityssisältöjä yhtenäiseksi tarinaksi. Edellä mainittu elementtien yhdistely edellyttää siis kuvallisen ilmaisun lisäksi vahvoja kognitiivisia taitoja ja yleensäkin ymmärrystä vuorovaikutussuhteiden merkityksellisyydestä.

Loppuvaiheessa työskentelyssä näkyi jo hieman aihealueeseen kyllästymisen ja väsymisen merkkejä, seikka joka mielestäni myös kuuluu kiinteänä ja luonnollisena osana prosessin loppuvaihetta. Lapset olivat jo ennen projektia ryhmäytyneet yhtenäiseksi, vuorovaikutukseltaan dynaamiseksi ryhmäksi. Analyysissäni ja tutkimuksessani olen pitkin matkaa painottanut enemmän taidekasvatuksen pedagogista puolta ja jättänyt filosofiset pohdinnat taiteen olemuksesta tarkoituksellisesti hieman vähemmälle huomiolle. Vuorovaikutuksessa lasten kanssa tulee pohtineeksi myös omaa elämäänsä, lapsuuttansa ja ihmissuhteitaan sekä arvomaailmaansa. Lasten työskentelyn välittömyyttä on antoisa seurata. Se laittaa pohtimaan myös taiteilijan oman työskentelyn prosessia ja sitä, minkälaisista asioista aiheet kumpuavat.

On kuitenkin todettava, että paljon kokemuksia matkan varrelta jää myös sanallisen ilmaisun ulkopuolelle, joka dialogisessa prosessissa on luonnollista. Mandalaan perehtyminen on ollut hyödyllinen prosessi, mikä jatkaa muokkaantumistaan hajoten pienempiin osiin ja muuntuen koko ajan. Se on tuonut kokonaan uutta merkityksellisyyttä ja uutta ilmaisu työsken telyyni. Olen löytänyt mandala-työsken telyn myötä uuden tyyppisen maailman, jota olen jalostanut ja liittänyt omaan työskentelyyni sopivaksi. Se on virkistänyt omaa taiteellista työskentelyäni. Olen tätä kautta löytänyt uusia virikkeitä tekemiseeni. Käytän omista kosmoksistani arkipäiväin ympäristöstä löytämiäni elementtejä. Viime vuosina olen vain harvakseltaan vienyt näyttelytöitäni gallerioihin. Sen sijaan näytteille asettaminen on tapahtunut sosiaalisen median välityksellä. Olen havainnut että tätä kautta olen saanut enemmän taiteeni näkijöitä ja kokijoita, sekä välitöntä palautetta. Tarkoitukseni ei ole vähätellä gallerioiden merkitystä, vaan koen sosiaalisen median olevan monestakin käytännön syystä tällä hetkellä itselleni sopivin kanava. Tämä ei tarkoita sitä, ettenkö voisi jatkossa viedä teoksiani esille fyysisesti myös taidegalleriaan.

LÄHTEET

- Buber, Martin. 1993. Minä ja sinä. Juva: WSOY.
- Freire, Paulo. 1998. Pedagogy of the heart. New York. The continuum Publishing Company.
- Hautala, Päivi-Maria & Honkanen, Eija. 2012. Kuva kantaa. Kuvataideterapiaa kasvatukseen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. SAMK Satakunnan ammattikorkeakoulu. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Houghman, Richard, Pitruzzella, Salvo & Scoble, Sarah. 2015. Through The Looking Glass: Dimension Of Reflection In The Arts TLÄHTherapies. Devon: University of Plymouth Press.
- Lehtovaara, Jorma. 1996. Dialogissa – kokonaisena ihmisenä avoimessa yhteydessä toiseen. Teoksessa Lehtovaara, J. & Jaatinen, R. (toim.) Dialogissa, osa 2 – ihmisenä ihmisyyhteisössä. Tampere: Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.
- Lehtovaara, Maija. 1994. Fenomenologinen näkökulma ihmisen tutkimisen metodologiaan. Teoksessa Varto, Juha (toim.) Kohti elämismailman ja ihmisen laadullista tutkimusta 1 & 2. Tampere: Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.
- Merisuo-Storm, Tuula & Soininen, Marjaana (toim.) 2005. Opettajuuden jäljillä. Turku.: Painosalama Oy.
- Ojanen, Sinikka (toim.) 1998. Tutkiva opettaja 2. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-Paino.
- Pullinen, Jouko. 2003. Mestarin käden jäljillä. Kuvallinen dialogi filosofisen hermeneutiikan näkökulmasta. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A40. Helsinki: Art-print Oy.
- Puolimatka, Tapio. 1999. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Tampere: Tammer-paino Oy.
- Rauhala, Lauri. 1989. Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Helsinki: Karisto Oy:n kirjapaino.
- Routila, Lauri Olavi. 1986. Refleksio ja projektio. Teoksessa Miten teen tiedettä taiteesta. Johdatusta taiteen tutkimukseen ja taiteen teoriaan. Keuruu: Clarion.
- Seeskari, Daniela. 2004. Lasten ja nuorten kuvataideterapia. Helsinki: Kirja kerrallaan.

Surakka, Tarja (toim.) 1994. Lapsi keksii maailman uudelleen. Taide varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Kuntaliiton painatuskeskus.

Varto, Juha. 2001. Kauneuden taito. Estetiikkaa taidekasvattajille. Tampere: Juvenes Print Tampereen Yliopistopaino Oy.

Venkula, Jaana. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Väätti, Ilkka. 2012. Mundus. Matka maailman keskipisteeseen. Rovaniemi: LUP Lapin yliopistokustannus.

Räsänen, Marjo. 2008. Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Räsänen, Marjo. 2015. Visuaalisen kulttuurin monilukukirja. Aaltoyliopiston julkaisusarja. Lahti: Aldus Oy.

<http://artof4elements.com/entry/105/mandala-meaning> haettu 29.1.2017

http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/1_kehityspsykologian_teoriat__mallit_ja_tutkimus/10_eriksonin_psykososiaalisten_kriisien_teoriat?C:D=1465729&m:-selres=1465729 haettu 29.1.2017

[https://www.jyu.fi/hallinto/toimikunnat/eettinentoimikunta/eettiset_ohjeet] haettu 29.1.2017

VASTAUSKAAVAKE LIITTYEN MANDALA-PROSESSIIN

Vastaisitko alla olevaan kolmeen kysymykseen. Allekirjoituksellasi annat minulle luvan käyttää vastauksiasi tutkimushankkeessani. Jatka tarvittaessa paperin taakse tai lisäpaperille.

- 1 Oliko mandala sinulle tuttu ennestään? Mitä tiesit siitä ennen kuin aloit tehdä sitä?
- 2 Minkälainen prosessi mandalan tekeminen sinulle oli ja minkälaisia ajatuksia sinulla oli tekemisen eri vaiheissa?
- 3 Kun katsot valmista mandalaasi, kertooko se jotakin olennaista itsestäsi ja ympäröivästä todellisuudesta?

Pvm ____/____ - 2016

allekirjoitus

Harri Rauhaniemi

5.10.2015

KÄYTTÖLUPA

haastatteluiden sekä kuvien käyttöön kehittämishanketta varten.

Opiskelen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (SAMK kuvataide), ja siihen sisältyvän kehittämishankkeen tulen toteuttamaan Petäjä-opistolla, lasten ja nuorten Pisma-kuvataidekoulussa. Hankkeen tavoitteena on kehittää kuvataidekoulun opetusta.

Pyydän lupaa haastatteluaineiston ja teoskuvien käyttämiseen kehittämishankkeessani.

Oppilaan nimi

Huoltajan nimi ja allekirjoitus

Paikka ja pvm
